

Så uppnår din kommun målen för matavfallsinsamling

En guide till rätt införande och ökad utsorteringsgrad

INTRODUKTION

Regeringen ställer allt högre krav

Ett av Sveriges miljömål är att minst 50 procent av matavfallet i landets kommuner ska samlas in. Matavfall ska bättre tas om hand som en resurs, bland annat genom produktion av biogas.

Kommunerna skulle egentligen nå målet redan 2018 men i och med att arbetet tog längre tid än väntat beslutade regeringen att etappmålet om matavfall skulle förlängas från 2018 till 2020. Dessutom har det beslutats om krav på att alla kommuner ska erbjuda system för separat insamling av matavfall från hushållen senast år 2021.

Det är med andra ord viktigare, nu mer än någonsin tidigare, att matavfallsinsamling påbörjas i de kommuner där det ännu inte införts och att de kommuner där matavfall redan samlas in uppnår en högre utsorteringsgrad.

För att uppnå målet är det därför viktigt att kommunerna planerar införandet av matavfalls-

insamlingen väl. Kommunen behöver tänka rätt i upphandlingsförfarandet genom att ta hänsyn till kommunens lokala förutsättningar och välja rätt produkter för att samla in matavfall. För att resultatet ska falla väl ut även ifråga om utsorteringsgraden krävs även god kommunikation med slutanvändarna.

Med dessa förutsättningar i åtanke har vi satt ihop den här guiden där vi samlat våra tankar och råd till Sveriges kommuner för att lyckas nå insamlingsmålen för matavfall

Lycka till!

LOKALA FÖRUTSÄTTNINGAR

Vilka förutsättningar styr valmöjligheterna i din kommun?

Varje kommun har sina specifika, lokala förutsättningar för avfallshantering. De är av stor betydelse för vilken lösning kommunen väljer – i synnerhet när det gäller insamling av matavfall.

Det gäller hela kedjan, från bord till jord, och det finns en mängd olika alternativ att ta ställning till i valet av system. Så vilka är de olika förutsättningarna och hur påverkar de våra val i arbetet mot ökad matavfallsinsamling?

Kommunens storlek och ekonomiska förutsättningar

En avgörande faktor är kommunens storlek eftersom det står i direkt proportion till mängden avfall. I större kommuner kan man välja att äga hela systemet själv med insamling och egenägd produktionsanläggning där

biogasen som utvinns kommer till nytta för kommunens invånare.

Det är det dock långt ifrån alla kommuner som har de ekonomiska förutsättningarna att göra detta. En mindre kommun får kanske inte ut något mer än den miljömässiga nyttan och har därför inte samma morot. För att öka avfallsvolymer och skapa bättre ekonomi i upphandlingar med leverantörerna är det vanligt att mindre kommuner går ihop genom sammanslagningar och kommunförbund som tillsammans beslutar om gemensam hantering.

LOKALA FÖRUTSÄTTNINGAR

Biogasanläggning i eller utanför kommunen

En styrande faktor är också var närmsta biogasanläggning finns – samt vilka förutsättningar för hantering som anläggningen har.

De mindre kommunerna utan egenägd produktionsanläggning är på så sätt i händerna på den kommun som kan hantera avfallet nära dem.

Det kan även vara så att det finns ekonomiska fördelar med att köra avfallet längre, om de olika biogasanläggningarna har varierande förutsättningar för hantering av avfallet – om de kan hantera polyetenpåsar och inte bara papperspåsar, exempelvis.

Kommuner som inte själva står för omhändertagandet av matavfallet får med andra ord betala för att någon annan ska göra det. I vissa fall kan det bli billigare att köra avfallet längre än närmsta bästa biogasanläggning, eftersom olika kommuner prissätter olika. Det som geografiskt sett ligger närmast behöver med andra ord inte alltid vara det ekonomiskt bästa alternativet.

LOKALA FÖRUTSÄTTNINGAR

Vilka möjligheter till förbehandling finns?

En av de förutsättningar som avgör vilken typ av insamling som kommunen kan välja är huruvida det finns en förbehandlingsanläggning knuten till biogasanläggningen eller inte.

I förbehandlingsanläggningarna separeras matavfallet från polyetenpåsar och bioplastpåsar så att plasten inte följer med till biogasanläggningen. Papperspåsar behöver inte förbehandlas utan förmultnar under rötning och kan därför tas omhand överallt där biogas utvinns ur matavfall.

I äldre anläggningar som använder sig av enklare teknik kan det dock uppstå problem med plastpåsar som fastnar i maskineriet, tvinnar sig i kvarnarna och orsakar stopp. Nya och mer avancerade anläggningar har inte dessa problem.

De restprodukter som bildas vid biogasproduktion blir i huvudsak biogödsel. Det är därför viktigt att säkerställa att plasten som följer med i produktionen inte blir en miljöfarlig del av gödslet då det sedan ska ut på våra åkrar.

Det är främst i äldre förbehandlingsanläggningar som det kan uppstå problem med för stor andel plastpartiklar. De anläggningar som byggs idag har rätt förutsättningar att behandla avfallet i enlighet med kraven.

VÄLJ RÄTT AVFALLSEMBALLAGE

Vilken påse är rätt för din kommun?

När en kommun ska införa matavfallsinsamling behöver ett grundläggande beslut fattas – vilken typ av påse matavfallet ska samlas in i.

Valen kommunen står inför handlar i huvudsak om vilken typ av material som påsarna är gjorda av. Det finns tre alternativ – papper, bioplast eller (oftast återvunnen) polyeten.

2016 genomfördes en studie i syfte att utreda vilken betydelse materialvalet för påsarna som kan ha på biogödselns kvalitet. Resultatet visade sig vara svårbedömt eftersom samtliga materialtyper har för- och nackdelar som väger relativt lika mot varandra. Därför finns inga tydliga rekommendationer att ge.

Utgångspunkten för materialvalet baseras därför i hög grad på de befintliga lokala förutsättningarna för hantering av påsarnas materialslag. Samtliga rötningsanläggningar kan ta emot papperspåsar, men det är inte lika självklart att polyeten och bioplast kan hanteras.

Slutanvändarens förutsättningar

En avgörande del i arbetet mot ökad insamling är slutanvändarnas förutsättningar för att göra det. Många hushåll får exempelvis bara papperspåsar tilldelade sig, men kringutrustningen får de stå för själva. Det innebär att många inte får ett fungerande system av produkter – man saknar kanske till exempel påshållare som ventilerar avfallet så att påsen inte ska bli alltför våt och brista. De allra flesta vet nog inte ens om att det behövs för att påsarna ska hålla bättre.

Det leder i sin tur till att allt fler kanske väljer att inte rensa ut matavfallet eftersom de tycker att det är besvärligt med läckande påsar som ofta går sönder - hellre då slänga allt i restavfallet. Informationskampanjer är därför alltid viktigt.

VÄLJ RÄTT AVFALLSEMBALLAGE

Papperspåsen: Cirka 70 procent av kommunerna som samlar in matavfall idag använder papperspåsar. De är gjorda av 100 procent förnybar råvara – det enda av de tre materialslagen som är helt och hållet förnybart. Det är även den typ av emballage som ger bäst ventilation och högst avdunstning. Nackdelarna är att papperspåsen är mer känslig för väta än de andra alternativen och levereras i buntar vilket är mindre praktiskt för hushållen.

Bioplastpåsen: Består av upp till 80 procent förnybar råvara och dess främsta fördelar är att den tål väta bättre än papperspåsen samt att den smidigt förpackas på rulle. Nackdelen är att polyetenpåsen har en begränsad hållbarhet i och med att nedbrytningsprocessen påbörjas efter cirka två år vilket gör den obrukbar. Det är därför även en fråga om att inte köpa in för stora lager eftersom risken finns att nedbrytningsprocessen då hinner påbörjas innan påsarna kommit till användning.

Polyetenpåsen: Det billigaste alternativet är plastpåsen av polyeten. Dels är själva påsen billigare, och finns det möjlighet till optisk sortering i kommunen behövs bara ett kärl för allt hushållsavfall – uppdelat på olika påsar. Påsen förpackas på rulle och står emot väta. I och med att plast håller helt tätt ventileras inte matavfallet, och ingen avdunstning kan ske vilket innebär att betydligt mer vätska behöver transporteras. Materialet är heller inte nedbrytningsbart överhuvudtaget och därigenom det minst miljövänliga alternativet. Påsen måste rivas och separeras från matavfallet vilket kräver särskild utrustning.

UPPHANDLA RÄTT

Att tänka på vid upphandling av produkter för matavfallsinsamling

En viktig del i kommunernas planeringsarbete vid införande av matavfallsinsamlingen är att tänka rätt i fråga om vilka produkter som ska ingå i en sådan upphandling. Priser och de lokala förutsättningarna styr givetvis i hög grad, men det finns även andra faktorer som spelar in.

Utrustningen

För ett fungerande system för matavfallsinsamling krävs såväl påsar att samla avfallet i, så kallat avfallsemballage, som tillbehör för påsarna samt annan utrustning som underlättar hanteringen av matavfallet.

Insamling av matavfallet börjar vanligtvis i hushållen under diskbänken. Beroende på vilken typ av påse du väljer att samla in matavfallet i, behöver du olika typer av behållare. För papperspåsar och bioplast behövs ventilerande behållare som andas.

Sedan behövs givetvis större soptunnor eller sopkärl där hushållen slänger alla matavfallspåsar. För enbostadshus eller mindre flerbostadshus krävs kanske bara ett kärl, medan det i större flerbostadshus behövs större gårdslösningar som anpassats för matavfallsfraktionen.

Läs gärna guiden:

["Välja rätt källsorteringssystem i kommunen"](#) som sammanfattar för- och nackdelar med fyra typer av källsorteringssystem ur ett miljö- och kostnadshänseende.

UPPHANDLA RÄTT

Kvalitets- och kostnadskrav

Ett vanligt fel vid upphandlingar av lösningar för matsamling är att man ser de olika delarna av utrustningen som separata enheter – istället för att se alla delarna som en helhet, som måste hänga ihop.

Upphandlingen av produkter sker "rad för rad" – man handlar upp produkterna separat hos olika leverantörer, istället för flertalet produkter från samma leverantör. I värsta fall kan det leda till att en eller flera delar av den totala lösningen inte är kompatibla med de övriga.

Köper du exempelvis papperspåsar behöver du även kringutrustning som passar för den typ av emballage du valt – påshållare, exempelvis. Har kommunen då en kravställning som säger att påsarna måste hålla i åtminstone tre dagar, men samtidigt väljer att köpa in "fel" påshållare, är det möjligt att utrustningen ändå inte lever upp till kraven.

I upphandling av den här typen av förhållandevis "enkla" produkter utgår kommunerna nästan uteslutande från pris. Vad man då inte tänker på är hur mycket pengar det finns att spara på att bara använda sig av en leverantör i de fall det finns möjlighet. Kommunen har exempelvis en skyldighet att granska samtliga leverantörer för att säkerställa att de är kvalificerade. Trots det väljer många kommuner att dela upp de produkter som krävs för en fullgod matavfallsinsamling på tre, kanske fyra olika leverantörer. Det innebär i sin tur en betydligt tyngre administration som tar upp kommunmedarbetarnas tid och kostar pengar.

UPPHANDLA RÄTT

Organisatoriska utmaningar

Det finns särskilda lagar för offentliga upphandlingar och på det viset kan man säga att förfarandet redan i grunden är mer kontrollerat än vid affärer mellan privata företag.

Med detta sagt är kommunens inköp inte alltid helt affärsmässiga. Kommuner är ofta stora organisationer och många gånger har kommuner fattat beslut om att budgetansvaret ska ligga så långt ut i organisationen som möjligt, i olika sektioner eller enheter, för att bidra till delaktighet. Om ansvaret är centraliserat eller decentraliserat beror naturligtvis på det politiska styret i respektive kommun.

En av utmaningarna med att lägga budgetansvaret på enheter och sektioner är att

det blir svårare att skapa en överskådlig bild av inköpsförfarandet eftersom det inte är någon som har ett totalansvar vilket i sin tur leder till att uppföljningen brister.

Tänk därför på att säkerställa att det, oavsett vem som äger budgetansvaret, finns någon som säkerställer och ansvarar för att det som kommunen beställer verkligen levereras i överensstämmelse med kravställningen.

UPPHANDLA RÄTT

Snabb produktutveckling

Nya produkter för insamling av matavfall utvecklas ständigt. Det gör systemen bättre och hanteringen för slutanvändaren lättare.

Men det finns även en baksida på myntet – i och med den snabba utvecklingstakten blir kommunens befintliga förfrågningsunderlag för dessa produkter snabbt utdaterade och ofullständiga. Det finns heller ingen samordnad kommunikation mellan leverantörerna och kommunerna om hur nya förfrågningsunderlag ska tas fram.

För att nya produkter ska kunna användas på bästa möjliga sätt krävs alltså en tätare dialog mellan kommunerna och leverantörer av produkter för matavfallsinsamling.

KOMMUNICERA RÄTT

Vad behöver slutanvändaren veta om matavfallsinsamling?

För att skapa bästa möjliga förutsättningar för insamling av matavfall är det viktigt att slutanvändarna får information om hur hanteringen ska gå till och vad som krävs av dem. Rätt kommunikation är avgörande – både för att själva införandet ska ske så problemfritt som möjligt och för att skapa rätt förutsättningar för att insamlingsgraden på sikt blir god.

Information till hushållen:

- Bjud in boende via fastighetsförvaltarna för informationsmöten på plats i miljöhus och liknande, för att tydliggöra fördelarna med att sortera ut matavfallet.
- Tala löpande med de boende hur insamlingen går för dem, med fokus på det positiva – exempelvis en utsedd miljövärd. Finns någon negativ kritik att ge bör den varvas med mycket positiv feedback.
- Se till att det finns bra information i soprummen. Bildspråk är ofta att föredra eftersom alla inte kan läsa på svenska eller för dem som har sämre syn. Informationen måste vara tydlig och tillgänglig för alla.
- Placera kärl för hushållssopor/restavfall så att de står mest tillgängligt. Då undviker man att eventuellt osorterat avfall av misstag hamnar i kärlet avsett för exempelvis matavfall.

KOMMUNICERA RÄTT

Information till verksamheter

I verksamheter som butiker, restauranger och storkök, är de som slänger avfall relativt anonyma vilket gör att det är svårare att hitta källan till ett problem. Dessutom har personalen i verksamheter ofta bråttom och anser sig sällan ha vare sig tid eller plats att sortera avfallet. Gästerna i en restaurang har dessutom ofta höga förväntningar på hur snabbt maten ska serveras. Därför slängs oftast allt i restavfallet istället.

För att motivera och öka matavfallsinsamlingen från verksamheter kan det därför vara positivt att:

- Demonstrera och informera på plats för personalen hur enkelt det kan vara att sortera och ta hand om matavfallet.
- Skapa möjligheter för verksamheterna att väga sitt matavfall och ge tips om sätt att minska på matsvinnet – servera mindre portioner med möjlighet att ta mer eller införa doggy bags, exempelvis.
- Tänk på att arbetet är en lång process och att det är viktigt att ge varandra tid och möjlighet till anpassning. Påbörja därför informationsarbetet i god tid innan insamling av matavfall införs i kommunen.

San Sac hjälper dig hela vägen

För att fatta beslut om system för matavfallsinsamling i din kommun krävs gedigen kunskap om vilka krav som ska uppfyllas – både för ett lyckat införande och för att utsorteringsgraden på sikt ska bli så hög som möjligt.

INSAMLING AV MATAVFALL I DIN KOMMUN

För att fatta beslut om system för matavfallsinsamling i din kommun krävs gedigen kunskap om vilka krav som ska uppfyllas – både för ett lyckat införande och för att utsorteringsgraden på sikt ska bli så hög som möjligt.

Ett bra sätt att få mer kunskap är att föra en god dialog med leverantörerna av lösningar för avfallshantering för att få förståelse för hur de olika alternativen av produkter fungerar och vad deras för- och nackdelar är, så att du kan fatta rätt beslut baserat på dina lokala förutsättningar.

San Sac har stor kunskap om olika insamlingssystem som vi gärna delar med oss av.

Vi hjälper våra kunder med alla typer av påsar och säckar av papper, bioplast och återvunnen polyeten. Vi har också utvecklat funktionella tillbehör som matavfallskorgar, vagnar och trattar som tillsammans med emballaget skapar ett komplett system för insamling.

San Sac – din partner för miljöriktig källsortering och avfallshantering

San Sac har sedan 1962 utvecklat och marknadsfört utrustning för källsortering och avfallshantering.

Vår ambition är att även i framtiden medverka till att göra källsortering till en naturlig del av varje människas vardag.

San Sac AB
Molijns väg 6
589 41 Linköping

+46 (0)13-13 04 20
order@sansac.se
info@sansac.se

